

Preobčutljivi Pavel, ki si preveč žene ljudi k srcu, misli vedno, da ljudje od njega kaj zahtevajo, ali da so vsevidni. To ga dela razdražljivega in mu prizadeva trajno muko, ki mu hromi voljo, da postaja čisto pasivna narava. V ljubezni tako močno doživlja žensko osebo, da ni več on sam, ampak postane del ljubljene osebe in sebe gleda z njenimi očmi. V domači hiši je še užival srečo podzavestne spontanosti, romantična Mirijam, ki hoče živeti sanjski ideal, ne pa realnosti, pa tudi njega prepoji z romantično razklanostjo, ker ga sili, da prezavedno loči višji in nižji jaz, dušo in čutnost. Ona hoče le dušo človeka, romantično brezmejnost, kakor se tudi čezmerno utaplja v dušo stvari, ko cvetlice boža in ljubkuje s človeško ljubeznijo. Pri njej postane Pavel abstrakten in nesvoboden, da sebe zaničuje, ljubezen je polna muke in sovraštva, ki ga obuja preziranje nagonske narave. Na drug način je Pavel razdvojen ob emancipiranki Klari, ki spriča v njem nagonski del in ljubi le spol in moža, ne pa osebnosti v trpljenju. Sprva le brezbrizen do njenega govorjenja polagoma tudi njo zasovraži, ker postaja suženj temnih nagonskih sil. — Naj se spleta v duši ali v nagonih, ljubezen je Lawrenceu »pijavka nikdar sita«, ki človeka »ne osreči« (Prešeren), ampak le odpira temne prepade voljo hromečih sil. Za to je treba pasivnega Pavla, ki se le vtisom predaja. Razdvojeni preobčutljivi človek, ki se vdaja samoopazovanju, in ženska, ki muči, sta dva sadova iz vrta dekadence, v psihološkem pogledu pa je roman na vso moč zanimiv in poln tudi sodobne problematike.

Gunnar Gunnarsson: **Ljudje na Borgu**. Prevel Juš Kozak. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1934, str. 447. — Islandija ima samo 85.000 prebivalcev, zato piše G. Gunnarsson v danskem jeziku, a piše izvrstno in ima res nekaj povedati o vprašanju natura-kultura, ki se je zaostriло ob koncu stoletja v antitezo zdravje-dekadence. Očividno je vse samo intuitivno, ampak tudi z lastno osebo doživel glavnega junaka Amarrja, ki ima svojo nasprotno varianto v bratu Kettilu. Kakor različni sta njuni usodi, osnovni problem je isti, namreč pot od razuma k čuvstvu, beg od egoističnega jaza v globine duše, lahko rečemo od impresionizma v novo stvarnost. To je obračun z dekadentno kulturo »uživanja in pozabljenja« in slabotnim, za vtise preobčutljivim človekom, ki le še življenje igra, ne pa živi, nove zarje se svitajo iz duhovnejših in trdnjših temeljev človeške bitnosti, iz spomina na širšo naravo lastne mladosti ali narodne tradicije in iz odpovedi egoističnemu jazu. Nagonsko življenje ni zoženo na spolni nagon kakor pri drugih pisateljih, ampak združeno s smislom življenja, za katerega se bore osebe pri Gunnarssonu kakor junaki velikih ruskih romanov. Amarr se odpove slavi glasbenega virtuoza in išče ključ do domovine v tihem praktično-koristnem delu zanjo, slednjič utone skoro v brezosebnosti, ko prevzame očetov dom in poroči od lastnega brata zapeljano rejenko v domači hiši. — Brat Kettil, protestantovski župnik, pa se očisti svoje razdvojenosti kot veliki spokornik, ki živi med ljudstvom nepoznan, razširjajoč krščansko blagovest. Pisatelj je pokazal v obeh bratih človeka »dorastla življenju«, ki se z njima usoda ne more igrati, z njima je odkril tudi sodobnemu človeku pot do enote in harmonije osebnosti. Zdi se, kot bi sedanja Evropa hotela oživiti v sebi moč, ki jo oznanjajo veliki severnjaki. Čuvstvo lastne neznatnosti proti silni naravi severa, kjer osebno

življenje nima cene, spominja tudi človeka, naj zatare egoizem jaza in se bliža objektivni človeški naravi, v Evropi je čuvstvo obvladovanja narave in razumske prevratnosti imelo za posledico, da se je jaz čezmerno razvil, a človek je ugasel. Zato so potrebni »krogi navznoter«, v objektivnost duše.

Ivan Olbracht: Hajduk Nikola Šuhaj. Preložila B. Borko in Oton Berkopec. Založila Tisovna zadruga v Ljubljani 1935, str. 255. — Češki pisatelj je obdelal v tej povesti življenje Rusinov v podkarpatski Rusiji za dobe prevrata v slogu, kakor ga pišejo pri nas M. Kranjec, Magajna, Malešič. V prevratnem kaosu se je življenje povrnilo v prvotne elemente tudi drugod, kjer je bil že porabljen spomin praoblik, tu v karpatski vasi sredi pragozdov pa še živi človek v prvotni skupnosti z divjo naravo in njegovo hrepenenje po svobodi in pravičnosti, ki ga skozi stoletja ni mogla zatreti država s svojo civilizacijo. Zato se je ohranila mitična doba in pravljica resničnost s spominom na boje s Tatari, Turki, poljskimi magnati in ogrskimi boljarji. Protidržavna tendenca kaže, da je pisatelj šel skozi ekspresionizem, bolj značilno zanj pa je, da nam je z vglobljenjem v naravno ljudstvo približal čuvstveni in mitični odnos do sveta, s katerim hoče tudi moderni človek poživiti zracionalizirane plitvine svoje duše. (Mitični element v pripovednem slogu nove literature sta raziskala Francoz Bally in Nemec Spitzer). Razum, ki jasno izloča osebek, to je izvor in povzročitelj dejanja ali stanja oropa stvari njihove skrivnosti in pospešuje iluzijo vsevednosti; analitično dojemanje vzroka in posledica je sad kulture, v ljudstvu pa še živi prvotna sintetična smer duha, kjer je v ospredju celotna vizija, povzročitelj ni jasno oddeljen in določen. To je korenina mitičnega dojemanja z nevtralnimi osebkom, ki oblikuje predvsem skrivnostno stran pojava: »V Eržiki je zadrželo« (174), kaj? spomin, posmeh, sočutje, žalost ali veselje? Bajke in pravljice so sintetične vizije, ki rastejo neposredno iz skrivnosti temnih prepadov, rek in gozdov, vetra, neba in polja: Jutranje megle so sprevodi umrlih, ob potokih so dobre, ob močvirjih hudobne vile, med njivami žive volkodlaki, ob mesečnih nočeh jahajo čarovnice na konjih (7 sl.); želja maščevanja proti tujemu elementu židovskih pijavk in gosposke, ki krade, naredi iz vojaškega beguna in razbojnika plemenitega junaka, ki je neranljiv. »Hajduk Šuhaj je ljudstvo s svojim hrepenenjem po svobodi«. Nad banalno resničnostjo, da so ga orožniki ustrelili, raste močnejša resničnost sanjskega ideala iz pravljice o nerazumljivem junaku, ki jemlje bogatim in daje siromakom. — Povest ni romantično idealiziranje ljudstva, značilna pa je za stremljenje sodobnega človeka, ki se od prezavesti umika v nagone in čuvstva, da bi oživil zgubljeno sintezo svoje duševnosti. Pravljica doba in mitično izražanje sta kot simbol za pravo človeštvo, kjer osebnost ni izločena iz skupnosti z ljudmi in z zemljo. Dr. J. Šilc

Iz srbskohrvatskega slovstva

Tin Ujević (portret).

Tin Ujević je znan kot »kralj jugoslovanskih bohemov«, ki je vladal po zakajenih kavarnah belgrajske Skadarlije, kot ga opisuje Tokin v »Terazijah«, in okoli katerega so se zbirali vsi prestolnični povojni mladi